

10. NGUYỄN VĂN NGHĨA (1909 - 1946).

-- Nguyễn Văn Nghĩa (tự là Xuyết) sinh năm 1909, quê ở Tân Uyên, lớn lên tại làng Bình Ý, tổng Phước Vĩnh Trung, quận Châu Thành, tỉnh Biên Hòa (nay là xã Bình Lợi, huyện Vĩnh Cửu, Đồng Nai). Nguyễn Văn Nghĩa xuất thân trong một gia đình công chức khá giả, cha là nhân viên kiểm lâm cho Pháp. Thuở học trò, Nghĩa di học tại trường tổng Bình Hòa. Thời điểm Nghĩa tốt nghiệp tiểu học (đậu bằng Certificat) cũng là lúc các phong trào chống bản án đối với Phan Bội Châu, để tang chí sĩ Phan Chu Trinh đang lan rộng khắp cả Nam kỳ và khơi dậy lòng yêu nước trong tầng lớp thanh niên, học sinh.

Nghĩa quyết định bỏ học, lên Sài Gòn làm việc và tìm cách liên lạc hoạt động chống Pháp. Một lần Nghĩa bị cảnh sát Pháp bắt giam,

phải nhờ gia đình bỏ tiền chuộc, anh mới được thả tự do. Sau đó, anh tiếp tục đi làm gầy cơ sở liên lạc với cách mạng.

Năm 1930, theo gương của nhà trí thức yêu nước Nguyễn An Ninh, Nghĩa đi bán dầu cù là khắp các tỉnh Nam kỳ và cả Campuchia để tuyên truyền lòng yêu nước cho đồng bào, đòi tự do dân chủ, cải tiến thể chế chính trị ở thuộc địa... Đến năm 1931, Nghĩa đã chính thức bắt kịp guồng máy cách mạng, anh liên tục chuyển truyền đơn, tài liệu cách mạng, cờ Đảng về Biên Hòa gây phong trào cách mạng ở thị xã, thị trấn Tân Uyên, ga xe lửa Dĩ An, nhà máy cửa BIF Tân Mai... 卍

- Năm 1936, Nguyễn Văn Nghĩa làm việc cho các tờ báo của Đảng như La Lutte (Tranh đấu), L'avangarde (Tiên phong), Le peuple (Dân chúng)... vận động, tuyên truyền chỉ thị thành lập Ủy ban Hành động tỉnh Biên Hòa. Hàng ngàn truyền đơn do Nguyễn Văn Nghĩa và Phạm Văn Khoai cho in và tuyên truyền ở khắp nơi trong tỉnh Biên Hòa tạo không khí sôi nổi với các nội dung như :

- Tuyên truyền thắng lợi của Mặt trận nhân dân ở Pháp và việc tổ chức Đông Dương đại hội. -

- Phổ biến mục đích của Đông Dương đại hội là tập hợp lực lượng nhân dân đấu tranh đòi tự do dân chủ, tự do ngôn luận, tự do báo chí, chống sưu cao thuế nặng, đòi tăng lương, giảm giờ làm cho công nhân.

- Kêu gọi thành lập Ủy ban Hành động ở cơ sở, lấy kiến nghị của nhân dân gởi lên Đại hội.

Nguyễn Văn Nghĩa, người đảng viên Cộng sản của tỉnh Biên Hòa, lần đầu tiên công khai tuyên truyền chủ nghĩa Cộng sản trong toàn tỉnh. Nghĩa là người đứng ra hô hào, đấu tranh đòi tự do, dân chủ cho các tầng lớp nhân dân ở quận Châu Thành một cách công khai.

Đầu tháng 9-1936, Nguyễn Văn Nghĩa và đồng chí Dương Bạch Mai được Ủy ban trụ bị Đông Dương đại hội cử về Biên Hòa chỉ đạo phong trào vận động cách mạng. Về tỉnh, Nguyễn Văn Nghĩa cùng các đồng chí Huỳnh Văn Lũy, Phạm Văn Khoai, Phạm Văn Thuận, Hồ Văn Đại... và một số đồng chí khác trong chi bộ Bình Phước - Tân Triều họp bàn tổ chức thực hiện quyết định của Trung ương.

Mở đầu cho phong trào vận động đòi dân chủ, tháng 9-1936, Ủy ban Hành động tỉnh Biên Hòa tổ chức cuộc mít-tinh tại Gò Dê, xã Bình Ý, quận Châu Thành. Hơn 200 đồng bào đã đến dự. Nguyễn Văn Nghĩa đại diện Ủy ban đứng lên diễn thuyết, kêu gọi nhân dân ủng hộ Đông Dương đại hội, đấu tranh đòi các quyền dân sinh, dân chủ.

Phong trào đấu tranh cách mạng thời kỳ 1936-1939 diễn ra sôi động, Tỉnh ủy lâm thời ra đời là sự kiện có ý nghĩa to lớn. Đội ngũ đảng viên được nâng lên, tạo được uy tín trong nhân dân. Nguyễn Văn Nghĩa, Trương Văn Bang ... đã đi khắp nơi trong tỉnh tuyên truyền vận động cách mạng, được quần chúng hết lòng tin yêu, mến phục....

Cuối năm 1939, tình hình biến chuyển bất lợi, Pháp tiến hành khủng bố cách mạng Việt Nam. Tại Biên Hòa, địch lùng sục, truy bắt các cán bộ lãnh đạo, Ủy ban Hành động. Nguyễn Văn Nghĩa đã bị bọn Pháp bắt và đày đi cãng¹¹⁾ Bà Rá. Năm 1943, Nghĩa ra tù nhưng bị quản thúc ở Biên Hòa.

- Mùa thu năm 1945, Cách mạng tháng Tám thành công, Hà Nội, Sài Gòn và nhiều nơi trong nước đã giành được chính quyền từ tay Pháp, Nhật. Với ý chí hành động kiên cường và uy tín sẵn có trong nhân dân, ngày 26-8-1945, Nguyễn Văn Nghĩa đã tập hợp hàng trăm quần chúng ở Biên Hòa tiến thẳng vào Tòa Bố của tỉnh (nay là trụ sở Ủy ban Nhân dân tỉnh Đồng Nai) treo cờ đỏ sao vàng đầu tiên tại đình Tỉnh trưởng. Sự kiện này diễn ra sớm hơn kế hoạch của Ủy ban Khởi

¹¹⁾ Cãng (Camp) : trại

ngành tỉnh Biên Hòa nhưng nó đã kết thúc thành công, tốt đẹp, chính quyền đã về tay nhân dân. —

Người dân Biên Hòa chỉ hưởng độc lập được hai tháng. Ngày 24/10/1945, thực dân Pháp trở lại đánh chiếm tỉnh lỵ. Toàn dân lại bước vào cuộc kháng chiến chống Pháp đầy khó khăn, thách thức. Tháng 12/1945, Tỉnh ủy lâm thời Biên Hòa rút vào hoạt động bí mật. Nguyễn Văn Nghĩa và các đồng chí địa phương vẫn tiếp tục bám quê hương để hoạt động. Các đồng chí kiên trì bám cơ sở, xây dựng củng cố Mặt trận Việt Minh, vận động nhân dân tham gia kháng chiến, tạo điều kiện để phát triển lực lượng sau này. Thời gian này, Nguyễn Văn Nghĩa được cử làm Chủ nhiệm Mặt trận Việt Minh tỉnh Biên Hòa (đồng chí Huỳnh Văn Lũy làm phó chủ nhiệm) với mục đích xây dựng mở rộng hệ thống Việt Minh, huy động sức mạnh toàn dân tham gia kháng chiến gian khổ trường kỳ.

Đầu năm 1946, trong một chuyến công tác vùng ven thị xã Biên Hòa, Nguyễn Văn Nghĩa đã bị giặc Pháp bắt. Không thể khuất phục được anh, chúng đã đưa anh ra xử bắn tại cầu Gành. Máu anh loang đỏ cả một khúc sông Đồng Nai. Nguyễn Văn Nghĩa hy sinh nhưng tinh thần của anh vẫn cổ vũ lớp lớp thanh niên lên đường kháng chiến.

Cuối năm 1949, Tỉnh ủy Biên Hòa lấy tên Nguyễn Văn Nghĩa đặt cho bộ đội địa phương huyện Tân Uyên, từ năm 1950 là đại đội đặc công đầu tiên ở Nam bộ.